

UOT 75

FATMA MƏMMƏDOVA

İBRAHİM SƏFİYEVİN YARADICILIĞINDA NATÜRMORT
VƏ MƏNZƏRƏ JANRI

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin “Görkəmli rəssam İbrahim Səfiyevin 120 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2018-ci il 17 oktyabr tarixli Sərəncamı Türk dünyasının tanınmış rəssamının həyat və yaradıcılığının daha geniş tədqiq olunmasına və öyrənilməsinə xidmət etməklə bərabər, həm də görkəmli sənətkarın irsinə göstərilən diqqətin və muxtar respublikada rəssamlıq sənətinə verilən yüksək dəyərin ifadəsidir. Naxçıvan torpağı böyük şəxsiyyətlər yetirmişdir. Bunlardan biri olan İbrahim Qafar oğlu Səfiyevdir (1898-1983). Naxçıvanda yaradıcılığına başlayan böyük sənətkar 1918-ci ildə Türkiyəyə, İstanbul şəhərinə yerləşmiş, bu ölkənin ən böyük rəssamı səviyyəsinə yüksəlmişdir. 10 mindən artıq rəsm əsərinin sahibi olan dünya şöhrətli sənətkar vətəndən uzaqlarda həmişə vətən həsrəti ilə yaşamışdır. İbrahim Səfiyev rəsmlərini peyzaj, natürmort, portret, və kompozisiya kimi dörd əsas janrda işləsə də, əslində, bu əsərlərdə təbiət və küçə mənzərələri ilə şəhər görüntüləri daha çox üstünlük təşkil edir. Məqalədə bu sərəncam işığında sənətkar irsinin tədqiqi məsələlərindən bəhs edilir.

Açar sözlər: *İbrahim Səfiyev, “Araz balıqçıları”, “Köç”, rəssam, realizm, natürmort, portret, mənzərə, təsviri sənət, Naxçıvan, rəssamlıq.*

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin “Görkəmli rəssam İbrahim Səfiyevin 120 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında” 2018-ci il 17 oktyabr tarixli Sərəncamı Türk dünyasının tanınmış rəssamının həyat və yaradıcılığının daha geniş tədqiq olunmasına və öyrənilməsinə xidmət etməklə bərabər, həm də görkəmli sənətkarın irsinə göstərilən diqqətin və muxtar respublikada rəssamlıq sənətinə verilən yüksək dəyərin ifadəsidir.

İbrahim Qafar oğlu Səfiyev 1898-ci ildə Şərurda doğulmuşdur. Atasını üç yaşında itirən İbrahim Səfiyev ilk təhsilini Cəlilkənd məktəbində almış, sonralar İrəvan Müəllimlər Seminariyasında oxumuşdur. İbrahim Səfiyev kiçik yaşlarından rəsmə həvəs göstərmiş, bu böyük sənətkar ilk rəsm əsərlərini Azərbaycanda, Naxçıvan torpağında yaratmışdır. Belə ki, hələ 1913-cü ildə rəsm etdiyi “Araz balıqçıları” və bir az sonra meydana çıxan “Köç” əsərləri onun gələcəyinin böyük rəssam olacağından xəbər verirdi. Təsviri sənətə uşaq yaşlarından maraq göstərmiş. Bu həvəsi onda görən qohumu, eyni zamanda seminariyada onunla birgə oxuyan Əkbər Kazımbəyovun İbrahimin gələcək yolunun istiqamətləndirilməsində müəyyən rolunu olub. Bu iki qohum 1913-cü ildə rəssamlıq təhsili almaq arzusu ilə Moskvaya yollanıb və orada Rəngkarlıq, Heykəltəraşlıq və Memarlıq Məktəbinin hazırlıq şöbəsinə daxil olublar. İbrahimin müəlliminin adını bilməsək də, Əkbərin məşhur “Qara kvadrat”ın müəllifi Kazimir Maleviçin sinfində oxuması məlumdur. Ola bilsin ki, İbrahim Səfiyev də elə bu məşhur sənətkardan dərs alıb. Moskvadakı təhsil dövründə İbrahim Səfiyev müxtəlif sənət qruplarının üzvləri ilə tanış olmuş və onlarla yaxından əməkdaşlıq etmişdir. İki il Moskvadakı Rəssamlıq Akademiyasında oxuyan İbrahim Səfiyev Rusiyadakı 1917-ci il hadisələrinə görə təhsilini yarımçıq buraxıb Naxçıvana qayıdır. Şərurda rəsm çəkib çörək pulu qazanan İbrahim Səfiyev Birinci Dünya Müharibəsi illərində Türkiyənin Qafqaz islam ordusunun tərkibində Türkiyəyə gedir. İstanbulda Gözəl Sənətlər Akademiyasına qəbul olunur və burada tanınmış rəssam Namiq İsmayıldan dərs alır. Sənətdə ilk uğuru o olur ki, həmin ildə də çəkdiyi kompozisiyaya görə Avropa müsabiqəsinin mükafatını alır. 1923-cü ildə isə təhsilini tamamlayır. 1920-ci ildə Türkiyədə keçirilən Avropa rəssamlarının müsabiqəsində qalib olur və mükafat alır. İbrahim Səfiyev 1924-cü ildən etibarən sərgilərdə iştirak etməyə başlayır. İkinci Dünya Müharibəsinin

başlanması ilə hərbi xidmətə çağırılan rəssam orduda qulluğunu tamamladıqdan sonra həmişəlik İstanbulda məskunlaşaraq həyatını sənətə bağlayır. XX əsr Türkiyədə rəssamlıq sənətinin ən böyük nümayəndəsi olmuşdur. İbrahim Səfiyev müasir türk incəsənətində ən məhsuldar fırça ustası olmuş, 10 mindən artıq rəsm əsəri çəkmişdir. Türkiyə rəssamlığında özünə məxsus yaradıcılıq məktəbi olan, fırça ustalarına başçılıq etmişdir.

Türk rəsm sənəti tarixində özünəməxsus fəaliyyəti ilə tanınan rəssam iki il Münhendə olmaqla, 11 il Avropa ölkələrində yaşamışdır. Roma və Vyana şəhərlərində fərdi və qarışıq sərgilərdə iştirak edir. 1967-ci ilə qədər təkcə Marsilyada 8 fərdi sərgidə əsərlərini nümayiş etdirir. Rusiya Rəssamlıq Akademiyasında aldığı təhsil nəticəsində rəssamın əsərlərində rus rəssamlıq üslubu hiss olunur. İbrahim Səfiyev İstanbulda Oda Kule İş Mərkəzinin sənət salonunda görkəmli rəssam Almaniya, Amerika Birləşmiş Ştatları, Böyük Britaniya, Rusiya, Fransa, Yunanıstan və digər ölkələrdə yaradıcılıq ezamiyyətində olmuş, bu ölkələrə aid təsirli, yadda qalan tablolar yaratmışdır. 1983-cü ilin yanvar ayının 4-də yüzüncü fərdi sərgisinin açılışı keçirildikdən sonra axşam saatlarında vəfat etmişdir.

İbrahim Səfiyev ensiklopedik yaradıcılığa malik rəssamlardandır. O, əsərlərini müxtəlif janrlarda – natürmort, portret, mənzərə və kompozisiya janrlarında yaratmışdır. Onun yaratdığı portret qalereyasına yüzlərlə simalar daxildir. Ən dəyərli portretlərindən biri olan “Atatürkün portreti” onun yaradıcılığının şah əsərlərindəndir. Rəssam müxtəlif illərdə Türk dünyasının böyük lideri Atatürkün obrazına müraciət etmişdir. O, ilk dəfə 1925-ci ildə bu mövzuya müraciət etmiş daha sonra XX əsrin 60-70-ci illərində “Atatürkün Samsuna çıxışı” və 1975-ci ildə çəkdiyi “Atatürk” əsərləri ilə Cümhuriyyətin qurucusu Mustafa Kamal Atatürkün parlaq obrazını yaratmışdır [2, s. 1]. O, rəngkarlığın ən müxtəlif janrlarında əsərlər işləmişdir. Azərbaycan, rus və dünya boyakarlığının bədii ənənələrinə yaxından bələd olduğunu rəssamın əsərlərindən də aydın duymaq mümkündür. İbrahim Səfiyev realist rəssamdır və ömrünün sonuna kimi yaradıcılıq ənənəsinə sadıq qalmışdır. Sənət fədaisinin əsərləri onu əhatə edən və real olan əşya və hadisələrin təsvirindən ibarətdir. O, mücərrəd mövzulara demək olar ki, müraciət etməmişdir. Rəssamın realist üsluba üstünlük verməsinin səbəbini özü belə izah etmişdir: “Mənim sənət anlayışım rəssamlıqda gözəllik axtarmaq və gözəllik yaratmaqdan ibarətdir. Mən gözəlliyi bəyənimə, başqasına da bunu bəyəndirməyə çalışıram. Sənət xalqa uymalıdır, insanların anlayacağı şəkildə yaradılmalıdır. Mən rəssamlıqda gerçəkciyəm, portaqal çəkirəmsə, yuvarlaq çəkirəm, amma modernist onu küncü-bucaqlı çəkir” [5, s. 23].

Sənətşünas Süleyman Arısoy “Türk kulturu” jurnalında çap olunmuş “Sənətkar rəssam İbrahim Səfi” başlıqlı məqaləsində qeyd edir ki, “İbrahim Səfi yaradıcılıq aləminə gəldiyi ilk gündən indiyə kimi realizmə sadıqdır. O, öz yaradıcılıq təcrübəsində dünya incəsənətinin ən mütərəqqi ənənələrini davam etdirir” [1, s. 49].

Müxtəlif sənət cərəyanlarına yaxından bələd olan İbrahim Səfiyev yaradıcılığında realizmə üstünlük vermiş, dünya incəsənətinin mütərəqqi ənənələrini davam etdirmişdir. Görkəmli sənətkar boyakarlığın müxtəlif janrlarında çoxlu tablo, o cümlədən mənzərələr – “Otel” parkı tərəfdən “Bursa görünüşü”, “Anadolu sahilinin görünüşü”, “Qarxana rayonu”, “Sultaniyyə məscidindən bir görünüş”, “Mənzərə”, natürmortlar – “Gül vazası”, “Natürmort”, portretlər “Qadın portreti”, “Portret”, “Qərzli musiqiçi”, “Hafizin portreti”, “Zərrux xanımın portreti” və digər sənət əsərləri yaratmışdır.

Bununla bərabər, rəssamın portret janrında işlədiyi əsərlərdə insan psixologiyasına dərinədən bələdliyi də hiss olunur. Məsələn, kamançaçı Hafizə həsr etdiyi kompozisiya çox təsirlidir. Hiss olunur ki, rəssam onu yaxından tanıyırmış. Kompozisiyada o, qoca musiqiçini

dörd müxtəlif vəziyyətdə təsvir etməklə yanaşı, onları sənətkarın ömür yolunun gündəlik qayğılarını xatırladan cizgilərlə əlaqələndirmişdir. Nəticədə, təsirli bir əsər yaranmışdır.

Əsərləri Türkiyə, Fransa, Avstriya, ABŞ, İsveçrə və digər ölkələrdə fərdi sərgilərdə nümayiş etdirilmişdir. İbrahim Səfiyev mənzərə, portret və natürmortlarından ibarət bəzi əsərlərini Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinə bağışlamış, bir neçə əsəri 1989-cu ildə Bakıda keçirilən “Əzizim, Vətən yaxşı” sərgisinin ekspozisiyasına daxil edilmişdir. Əsərləri Türkiyədə və dünya muzeylərində, o cümlədən şəxsi kolleksiyalarda, R.Mustafayev adına Azərbaycan İncəsənət Muzeyində saxlanılır.

Ömrünün sonuna kimi ancaq yaradıcılıqla məşğul olan görkəmli rəssam İbrahim Səfiyev XX əsr Türkiyə incəsənəti tarixinə adını qızıl hərflərlə yazdıran azərbaycanlıdır. İbrahim Səfiyevin ölümündən 36 il keçməsinə baxmayaraq Türkiyədə onun zəngin yaradıcılığına diqqət azalmamışdır. Sakarya universitetinin müəllimi Rumeysa Işık Yayla görkəmli rəssamın bədii irsini tədqiq etmiş, “İbrahim Səfi yaradıcılığında Şərq mövzusu” mövzusunda dissertasiya işi yazmış və böyük firça ustasının əsərlərində şərq mədəniyyətinin ifadə vasitələrini, xüsusiyyətlərini dərinlən araşdırmışdır [3, s. 1].

İbrahim Səfiyevin dostlarından, tədqiqatçılarından biri də Naci Tərzidir. Bu firça ustası İbrahim Səfiyev sənətinin çoxsaylı pərəstişkarlarından biridir. O, yazır: “İbrahim Səfiyev Türkiyəyə rəng anlayışını gətirmiş sənətkardır. Türk rəssamları rəngin nə olduğunu ondan sonra dərk etməyə başladılar. Türk rəsm sənəti İbrahim Səfiyevdən çox şey öyrəndi” [4, s. 1].

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin qeyd etdiyimiz sərəncamı bu böyük insanı bir daha hər kəsə tanıtdı. Bu da onun göstəricisidir ki, Naxçıvanda yaradıcı insanlara, sənət adamlarına böyük dövlət qayğısı göstərilir. Bu, bütövlükdə, mədəni irsimizə göstərilən böyük dövlət qayğısıdır, incəsənətin gələcək inkişafına töhfədir.

Onun “Burqaz adası tərəfdən Anadolu sahillərinin görünüşü”, “Bursa dağında düzənlik”, “Bosfordan bir mənzərə”, “Qış mənzərəsi”, “Anadolunun görünüşü” və sair əsərlərində bir çox ölkələrə səfər təəssüratları əksini tapmışdır. Türkiyədə, həmçinin Fransa, Avstriya, ABŞ, İsveçrə və sair ölkələrdə fərdi sərgiləri nümayiş etdirilmişdir. Mənzərə, portret və natürmortlarından ibarət bəzi əsərlərini Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinə bağışlamış, bir neçə əsəri 1989-cu ildə Bakıda keçirilən “Əzizim, Vətən yaxşı...” sərgisinin ekspozisiyasına daxil edilmişdir. Əsərləri Türkiyədə və dünya muzeylərində, o cümlədən şəxsi kolleksiyalarda, R.Mustafayev adına Azərbaycan İncəsənət Muzeyində qorunub saxlanılır. İbrahim Səfiyevin 10 mindən artıq əsəri var və Türkiyədə ən çox əsəri olan rəssam kimi də tanınır.

ƏDƏBİYYAT

1. Altınsoy S. Ünlü sanatçı İbrahim Safi // Türk kultürü, Ankara, 2006, № 46.
2. Quliyeva F. Adını XX əsr Türkiyə incəsənəti tarixinə qızıl hərflərlə yazan azərbaycanlı. “Kaspi” qəz., 5 dekabr 2018.
3. Məmmədov E. Müasir türk rəssamlığında ən zəngin və məhsuldar yaradıcılığa malik naxçıvanlı rəssam. “Şərq qapısı” qəzeti, 2018, 14 noyabr, № 217 23.128
4. Məmmədova M. Mən İstanbulda Naxçıvanı gördüm. “Şərq qapısı” qəz., 11 dekabr 2018, № 236(23.147).
5. Safi İbrahim. İstanbul, 1990.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: fatma_sahbazova@hotmail.com

Fatma Mammadova

**STILL LIFE AND LANDSCAPE GENRES IN THE CREATIVITY
OF IBRAHIM SAFIYEV**

The order of the chairman of the Supreme Assembly of the Nakhchivan Autonomous Republic “On holding 120th anniversary of the outstanding artist Ibrahim Safiyev” dated October 17, 2018 is an expression of the attention paid to the heritage of the outstanding artist and the high value given to the art of painting in the Autonomous Republic, as well as serving as a broader study of the life and creativity of the well-known artist of the Turkic world. The land of Nakhchivan has brought up great personalities. One of them is Ibrahim Gafar oglu Safiyev (1898-1983). The great artist, who started his career in Nakhchivan, settled in Istanbul, Turkey in 1918 and became the greatest artist in this country. The world-wide known artist, who has more than 10,000 paintings, has always lived far away from his homeland. Although Ibrahim Safiyev works in four major genres, such as landscape, still life, portrait, and composition, in fact, in these works, urban imagery with nature and street landscapes is more preferred. The article deals with the study of the artist’s heritage in the light of this order.

Keywords: *Ibrahim Safiyev, “Araz fishermen”, “Migration”, artist, realism, still life, portrait, landscape, fine arts, Nakhchivan, painting.*

Фатма Мамедова

**ЖАНРЫ НАТЮРМОРТА И ПЕЙЗАЖА В ТВОРЧЕСТВЕ
ИБРАГИМА САФИЕВА**

Распоряжение Председателя Верховного Меджлиса Нахчыванской Автономной Республики от 17 октября 2018 года “О проведении 120-летнего юбилея выдающегося художника Ибрагима Сафиева” служит не только широкому исследованию и изучению жизни и творчества известного художника тюркского мира, но и является выражением внимания к наследию выдающегося художника и высокой ценности искусства в автономной республике. Нахчыванская земля вырастила великих личностей. Одна из них – Ибрагим Гафар оглу Сафиев (1898-1983). Начав свое творчество в Нахчыване, великий художник в 1918 году поселился в Турции, в городе Стамбуле. Всемирно известный художник, владеющий более 10 тысячами картин, всегда жил с тоской вдали от родины. Несмотря на то, что Ибрагим Сафиев работает в четырех основных жанрах, таких как пейзаж, натюрморт, портрет и композиция, на самом деле в этих произведениях преобладают образы природы и улиц с городским видом. В статье рассматривается исследование наследия художника в свете этого распоряжения.

Ключевые слова: *Ибрагим Сафиев, “Рыбаки Араза”, “Кочевье”, художник, реализм, натюр-морт, портрет, пейзаж, изобразительное искусство, Нахчыван, живопись.*

(Sənətsünaslıq doktoru, professor Sevinc Sadıxova tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi:

İlkin variant 18.11.2019

Son variant 09.01.2020